

PLEKKEN

Als ik m'n huis verlaat en ik sla linksaf, dan kom ik eerst langs een kleine boekwinkel. Als men daar naar een boek vraagt, raken de vier of vijf (daar ben ik nog steeds niet achter) bejaarde dames geheel buiten zinnen. Ze lopen elkaar roepend en vragend voor de voeten, woelen in kasten en laden, zoeken zich, alle vier of vijf, een ongeluk. Nee, niet gevonden. Wat nu.

‘Zoudt u het betreffende boek voor me kunnen bestellen.’

Opnieuw. ‘O ja, o, waar is het opschrijfboek, waar is het boek nu toch, weet jij waar het boek is, ik heb geen pen.’ Hoe moet dat aflopen.

Een paar meter verder staat een hoekhuis, dat tot voor kort in de steigers stond. Gewoon, een huis. Kan gebeuren. Maar als je zo het een en ander leest en noteert, blijkt dat gewone huis wel toevallig het huis te zijn waar de Rote Kapelle in de oorlog een zender had. Van hen die niet weten wat de Rote Kapelle was, neem ik bij deze hartelijk afscheid.

Zo'n huis is *een plek*. Maandenlang loop je langs zo'n huis, best een aardig huis, hoor, en dan ineens is het een plek. Jammer.

Prachtig.

Ergens anders in Berlijn. Een grote hoop zand. Nou, wat is er met die grote hoop zand. O niets, maar op deze plek stond toevallig het statige gebouw van de Gestapo, dat wou ik alleen maar even zeggen. Nu loopt *de Muur* er vlak langs. En meteen achter de Muur, *drüben* dus, staat met gesloten ogen een nazibouwssel, een restant van het

Reichsluftfahrtministerium. In dat Gestapogebouw gingen mensen in en uit, functionarissen en anderszins, waarschijnlijk waren dat gewone mensen.

Berlijn is een onbekommerde stad die van geen wijken weet.

Kijk, hier, waar afval ligt en onkruid groeit, daar stond het fraaie gebouw van het Volksgerichtshof, waar nazirechter Roland Freisler de beklaagden afbekte en gretig ter dood veroordeelde. Hij kreeg aan het eind van de oorlog tijdens een bombardement een balk op z'n hersens, dood. Gerechtigheid.

Speurneuzen hebben uitgevonden dat hij vóór '33 ijverig communist was, ik weet niet meer waar, Kassel geloof ik, ik heb m'n enge archief niet bij de hand.

En in dit hotel zijn Dimitrov en z'n kornuiten gearresteerd, vanwege de Rijksdagbrand (27/28 feb. '33). Het Rijksdagbrandproces vond plaats in Leipzig, thans DDR. De rechtszaal is te bezichtigen, alles is gereconstrueerd. Daar zaten de rechters, daar zat de held Dimitrov, daar stond de dikke Göring te schelden, daar zat die en die. Aan Marinus wordt nauwelijks aandacht besteed. Hij was geen partijcommunist, dus een warhoofd, niet belangrijk.

Terug naar Berlijn. Een stad vol blinde muren. Ik kan niet half vertellen hoe mooi die blinde muren zijn.

Hier, die begroeide tramrails, die onder de Muur doorgaan, kwamen tien meter verder uit op de Potsdamer Platz, eens Europa's *verkehrsreichster* plein. Als je over de Muur heen kijkt zie je drüben de Potsdamer Platz van nu: een leeg veldje. Versperringen en konijnen. En die bobbel daar links in dat veldje, nou, daar was Hitlers bunker. Daar stond ook de Rijkskanselarij. Is nu een bobbel met gras.

Een stad vol valstrikken. Men waant zich.

Deze zwijgzame weg. Aan de ene kant loopt in de laagte een spoorbaantje, aan de andere kant staan naast wat volkstuintjes een paar oude bakstenen gebouwen met pseudobarokke gevel. Was heel vroeger een kazerne. Er zit nu een bouwfirma in.

De kelders van dit gebouw waren de voorlopers van de Duitse concentratiekampen. Na de Rijksdagbrand werden daar de politieke tegenstanders door de SA in elkaar geslagen. In de kelders. Je kunt, als je wilt, door de ramen naar binnen kijken. Je kunt er ook langs lopen, van niets weten, doen alsof er niets aan de hand is. Alsof het zomaar een gebouw is, geen plek.

En in deze straten, de Friedrichstrasse en de Wilhelmstrasse. Ja, deze straten, wat daar niet allemaal gebeurd is. 'Vroeger zeer gezellige straten, o meneer, overal orkestjes, soms alleen een harmonica, leuke winkels, o meneer, dat was daar zo gezellig.'

Nu is het er zo ongezellig dat het mooi is. De Muur staat haaks op beide straten en snijdt ze hevig doormidden. Er ontbreken nogal wat tanden aan deze straten en de rest is ook niet veel zaaks.

Enkele jaren geleden kreeg ik een merkwaardig boek in handen: *Berlin im Todeskampf 1945 (Französische Freiwillige der Waffen-SS als letzte Verteidiger der Reichskanzlei)*. De schrijver is een Fransman, Jean Mabire. Hij heeft grote bewondering voor de heren vrijwilligers. Een 'fout' boek dus, dat men niet behoort te lezen. Wie leest er nou zulke boeken. Ik dus. Ik wil het een en ander weten over de oorverdovende medemens.

Want wat blijkt? Dat Berlijn, hoofdstad van het Derde Rijk, tot de laatste minuut fanatiek verdedigd is door (vooral) een handjevol Franse vrijwilligers, driehonderd man. Er mochten ook Noren, Denen en Nederlanders meedoen, maar het waren voornamelijk Fransen. Deze meestal zeer jonge vrijwilligers moesten tot hun verbijstering vaststellen dat menige Duitse officier, met bijbehorend soldatenvolk, in kelder en bunker apathisch lag te wachten op de onvermijdelijke vijand. Ze wilden graag nog levend naar huis.

De Fransen niet, die vochten om elk huis, om elke kamer. Juist daar in de Friedrichstrasse en Wilhelmstrasse. Franse vrijwilligers die een dure eed hadden gezworen: *in Treue und Tapferkeit bis zum Tod*.

Een gril van de geschiedenis en weinig Berlijners hebben daar weet van.

De schrijver heeft gelukkig een paar overlevenden gesproken, hij vertelt in z'n boek hoe het met ze gaat. Dertig man hadden die laatste weken overleefd en zijn nu bijna veertig jaar ouder. Een van hen, hij mist een oog, is benedictijnermonnik geworden. Hij zegt veel te bidden voor z'n kameraden.

En op dit plein was 10 mei '33 de grote boekverbranding. In dit huis werkte Carl von Ossietzky, daar, in die stille straat, woonde Stauffenberg, en in dit geheimzinnige landhuis, dat met die zuilen, daar werd de Wannseekonferenz gehouden, een villa met heerlijk uitzicht over de Wannsee.

En zo ken ik nog vele, vele machteloze plekken en wat dan nog. Waarom zou ik ze allemaal opsommen. Voor ik het weet ben ik een onbetaalbare, maar jammerlijke gids.

Het is vreemd toeven in een stad vol mensen en muren met kogelgaten.